

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Наталії Олександрівни Микитенко
на дисертаційну роботу Сідун Лариси Юріївни
«Розвиток полікультурної освіти у вищій школі США»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Теоретичне обґрунтування проблеми полікультурності сьогодні, у час загострення у світі міжнаціональних та міжетнічних відносин, набуває особливої актуальності. Окреслена наукова проблема вимагає розуміння й переосмислення процесів розвитку полікультурної освіти, спрямованої на збереження власної ідентичності і поваги до представників інших культурно-етнічних спільнот. Звернення до зарубіжного досвіду сприятиме осмисленню та переосмисленню різних аспектів полікультурної освіти, а також обґрунтуванню шляхів її реалізації у закладах вищої освіти України. До країн, у яких є значні теоретичні напрацювання і практичні здобутки щодо розвитку полікультурної освіти, належать, насамперед, Сполучені Штати Америки. Актуальність наукової розвідки підсилюється ще й тим, що ідеї полікультурності відображені в українських законодавчо-правових документах з питань освіти.

Проведений дисертанткою аналіз джерел з теми дослідження довів, що проблема розвитку полікультурної освіти у вищій школі США вивчена і висвітлена у науково-педагогічній літературі лише частково. З огляду на це, є підстави для висновку, що тема дисертаційного дослідження Сідун Л. Ю. є актуальною для теорії і методики професійної освіти.

Чітка постановка проблеми й коректно визначений методологічний апарат дали дисертантці можливість здійснити систематизацію матеріалу, що повною мірою висвітлює проблему дослідження, виявити та обґрунтувати тенденції розвитку полікультурної освіти як компонента вищої освіти у закладах вищої

освіти в США, а також визначити можливості реалізації прогресивних ідей зарубіжного досвіду в освітньому просторі України на основі аналізу значної кількості науково-педагогічної літератури та інтернет джерел – 294, з яких 192 – іноземною мовою.

Аналіз рецензованого дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що Сідун Л. Ю. ефективно застосувала науковий апарат, чітко й об'єктивно сформулювала ідеї та положення дисертації.

Відзначимо продуману логічну структуру дисертаційного дослідження як його позитивну характеристику. Розділи роботи представляють поетапний аналіз проблеми розвитку полікультурної освіти у вищій школі США, зокрема: уточнено базові категорії дослідження, проаналізовано першоджерела полікультурної освіти в педагогічній спадщині видатних зарубіжних учених минулого, обгрунтовано соціально-політичні і культурні детермінанти розвитку полікультурної освіти в США, вивчено основні концепції полікультурної освіти у працях американських учених, визначено організаційно-педагогічні засади забезпечення полікультурної освіти в американській вищій школі. Дисертантка акцентує на розвитку полікультурної освіти у США як невід'ємної складової вищої освіти.

Авторка дослідження досягла його мети, успішно вирішивши поставлені завдання.

Щодо першого завдання дослідження – на основі аналізу наукової літератури з'ясовано сутність основних понять і категорій полікультурної освіти, зокрема «культура», «система культурних цінностей», «мова як прояв культури», «етноцентризм», «культурний плюралізм», «асиміляція», «культурна ідентифікація», «міжетнічна взаємодія», «етнос», «етнічний стереотип», «етнокультурна толерантність», «нація», «раса», «расові й етнічні групи», «расизм», «сексизм», «упередження», «дискримінація». Запропоновано визначення полікультурної освіти як освіти, що передбачає оволодіння знаннями про національну культуру і культуру інших народів, базується на ідеях визнання свободи, соціальної справедливості, рівності, толерантності,

поваги до людської гідності, незалежно від раси, релігії, статі, фізичних і розумових здібностей.

Щодо другого завдання – виявлено соціально-політичні та культурні детермінанти становлення і розвитку полікультурної освіти в США. З'ясовано, що першоджерелами полікультурної освіти є ідеї, відображені у філолофсько-педагогічній спадщині видатних педагогів минулого (Я.Коменський, Й.Песталоцці, А.Дістервег, Дж.Дьюї), які розглядали полікультурну освіту як важливий чинник забезпечення рівності всіх людей, сприяння прогресу суспільства, розвитку гуманних відносин між членами суспільства й наголошували на особливій ролі рідної мови у полікультурному вихованні.

Вирішене третє завдання дослідження – охарактеризовано основні ідеї та концепції полікультурної освіти в США. З'ясовано, що основні концепції полікультурної освіти обґрунтували американські вчені Дж.Бенкс, Ю.Гарсія, Д.Голлник, К.Грант, С.Ніето, В.Паркер, К.Слітер, Дж.Фобс та ін. Зародження полікультурної освіти розпочалося в США у кінці XIX ст., коли окремі штати робили спроби започаткувати білінгвальне навчання. Інтенсивний розвиток полікультурної освіти у США припадав на XX ст. й визначався низкою чинників, до яких належать: зміна демографічної ситуації та імміграційної політики в США, зміна соціально-політичної ситуації в країні, трансформація освітнього процесу. Визначено ключові характеристики розвитку полікультурної освіти у кінці XX ст.: розширення меж полікультурної освіти й включення в об'єкт досліджень у царині полікультурної освіти, окрім етнічних і расових характеристик, також відмінностей, пов'язаних із соціальним статусом, гендерними, фізичними, інтелектуальними особливостями особистості. Встановлено, що на сьогоднішній день полікультурна освіта в США має статус державної освітньої політики та передбачає виховання громадян у дусі поваги до цінностей власної культури, а також толерантного ставлення до культури інших народів.

У відповідь на четверте завдання дослідження висвітлено організаційно-педагогічні засади забезпечення полікультурної освіти в американській вищій школі. Розкрито важливу умову підготовки полікультурного фахівця, якою є

створення у закладах вищої освіти полікультурного середовища. Таке полікультурне середовище передбачає наявність трьох компонентів: просторово-семантичного (архітектура навчального закладу, дизайн інтер'єру, символи та інша інформація); змістово-методичного (концепція навчання і виховання студентів, навчальні програми і плани; методи і форми організації освіти; органи студентського самоуправління; науково-дослідницька робота студентів); комунікативно-організаційного (національні особливості студентів і викладачів, їх цінності, установки, стиль спілкування тощо).

Щодо п'ятого завдання дослідження, обґрунтовано можливості творчого використання досвіду США в освітньому просторі України, до яких дисертантка слушно відносить: забезпечення рівного доступу всіх громадян до отримання вищої освіти; вдосконалення програм і навчальних планів полікультурної підготовки фахівців через включення в навчальні програми і плани спеціальних курсів з полікультурною спрямованістю та інтегрованих курсів літератури, культури, історії, релігії, мистецтва етнічних меншин регіону; залучення студентів до складання навчальних планів; врахування особливостей полікультурного регіону в процесі підготовки фахівців; створення відповідного полікультурного середовища у закладах вищої освіти; розвиток програм білінгвального навчання; активне використання інноваційних технологій, форм і методів навчання; підвищення ролі практики, самостійної, науково-дослідної і професійно спрямованої позааудиторної роботи; підвищення ролі соціально-психологічної служби закладів вищої освіти у забезпеченні полікультурного освітнього процесу.

Дослідження відзначається науковою новизною, оскільки у ньому вперше з'ясовано і охарактеризовано соціально-політичні і культурні детермінанти зародження полікультурної освіти в США (зміна демографічної ситуації й імміграційної політики; зміна соціально-політичної ситуації в країні; трансформація освітнього процесу) та етапи її розвитку; визначено і проаналізовано основні концепції полікультурної освіти (етнічна; мовна; культурної депривації; антирасизму; радикалізму; генетичного детермінізму); виявлено і систематизовано першоджерела полікультурної освіти в зарубіжній

педагогіці (концептуальні положення полікультурної освіти в педагогічній спадщині Я.Коменського, Й.Песталоці, А.Дістервега, Дж.Дьюї); розкрито організаційно-педагогічні умови забезпечення полікультурної освіти у вищій школі США; обґрунтовано доцільність і можливості творчого використання досвіду США в освітньому просторі України.

Отримані дисертанткою результати дослідження знайшли практичне застосування у підготовці низки методичних рекомендацій («Забезпечення міжетнічної толерантності в полікультурному суспільстві», «Білінгвальне навчання як складова полікультурної освіти США», «Форми і методи професійної підготовки фахівців у вищій школі США в контексті полікультурної освіти») та словників («Короткий термінологічний словник з полікультурної освіти», «Короткий термінологічний словник з основ педагогіки і полікультурної освіти для вчителів шкіл з навчанням мовами нацменшин» (у співавторстві)).

Матеріали дисертації можуть бути використані у професійній діяльності викладачами закладів вищої освіти під час викладання курсів дисциплін «Історія педагогіки», «Зарубіжна педагогіка», «Загальна педагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Соціальна робота за рубежем», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», а також у процесі розроблення нових курсів; студентами під час підготовки курсових, бакалаврських, магістерських робіт; учителями, практичними соціальними працівниками і соціальними педагогами.

Укладені дисертанткою додатки логічно й гармонійно доповнюють зміст дисертаційного дослідження.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Основний зміст роботи висвітлено у 42 друкованих працях, серед яких: 1 монографія (у співавторстві), 20 статей у наукових фахових виданнях України та зарубіжних наукових періодичних виданнях, 16 у збірниках наукових конференцій та інших виданнях, 3 методичні рекомендації, 2 словники.

Результати дослідження апробовані на численних міжнародних та всеукраїнських конференціях й впроваджені у навчальний процес низки закладів вищої освіти, а саме: Хмельницького національного університету

(довідка № 634-33/03 від 17.05. 2014 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 2485 від 08.09. 2014 р.), Ужгородського національного університету (довідка № 1813/01-14 від 13.05.2019 р.).

Даючи загалом позитивну оцінку наукового та практичного значення отриманих результатів дисертаційного дослідження Сідун Л. Ю., вважаємо за необхідне відзначити окремі недоліки та неточності, що спонукають до дискусії:

1. У роботі здійснений ґрунтовний аналіз змісту полікультурної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі США, хоча дисертантка не виокремлює аналіз цього аспекту дослідження серед його завдань. Вартувало б виокремити аналіз змісту полікультурної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі США серед завдань дослідження.

2. Потребує уніфікації оперування дисертанткою ключовими поняттями «полікультурна освіта» та «багатокультурна освіта», «мультикультуралізм» та «полікультуралізм» у межах дослідження.

3. У процесі аналізу ключових понять дослідження дисертантка слушно зупиняється на аналізі міжкультурної комунікативної компетентності. На нашу думку, доцільно було б більше уваги приділити аналізу сутності та структури саме цього поняття, оскільки сформованість міжкультурної комунікативної компетентності є однією з передумов сформованості готовності студентів до міжкультурної взаємодії в полікультурному середовищі й дозволяє реалізувати спілкування з носіями інших мов та представниками інших культур.

4. Вартувало б оновити дані, подані у таблицях 2.1 «Расові та етнічні групи у США» (сс. 96-97 дисертації), 2.2 «Церкви з більш ніж мільйонним членством» (сс. 98-99 дисертації); на рис. 2.3 «Найбільш поширені мови в США» (с. 119 дисертації) рис. 3.1 «Динаміка зростання кількості закладів вищої освіти у США» (с. 152), рис. 3.2. «Динаміка зростання кількості студентів у вищій школі США, представників різних рас» (с. 153 дисертації).

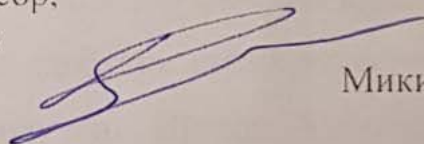
5. Робота тільки виграла б, якби дисертантка розширила аналіз можливостей реалізації прогресивних ідей американського досвіду полікультурної підготовки майбутніх фахівців в освітньому просторі України й виокремила їх в окремий підрозділ дисертації.

Висловлені зауваження не стосуються основного змісту дисертації та не мають вирішального впливу на достовірність й обґрунтованість висновків, зроблених дисертанткою. Загалом, висока наукова якість дисертаційного дослідження та його позитивна оцінка залишаються незмінними.

Правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему «Розвиток полікультурної освіти у вищій школі США» за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.; № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження її авторці Сідун Ларисі Юріївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Микитенко Н. О.

Підпис Микитенко Н. О. засвідчую

Вчений секретар

доц. Грабовецька О. С.